

ИЗ “ИСТОРИЯТА НА ЕДНА ЛЮБОВ” от Недялко Йорданов

1.

Беше началото на 1990 година...

Беше бурно, хаотично и тревожно време. По улиците викаха: “Комунистите в Сибир”... По стените висяха картите с черепите на избитите по лагерите... Вестниците публикуваха сензационни факти за прасетата, които се хранели с трупове...

Кресяха хора, които хабер си нямаха от трагичните първи години на терор след революцията. Бързаха да се преобоядисат, да се откажат от това, което са възхвалявали. Виждах по палатковите лагери мижитурки, които изведнъж усетиха, че могат да направят кариера... И я направиха наистина.

Тогава думата комунист стана мръсна дума, а думата партизанин – посмешище. Тогава се твърдеше, че фашизъм в България изобщо не е имало, че е имало законна разправа с терористи и лумпени. Просто нямаше как да се реабилитира самия Хитлер, чийто съюзник беше България. Жестоко преминаване от едната крайност в другата – ето към какво е склонен понякога българинът, но мисля, че все пак той твърде бързо отрезвява.

И колкото и да е абсурдно, през това време аз четях архивите на МВР, потапах се в една съвсем друга атмосфера, опитвах се да открия истината за своя баща – комунист, командир на нелегален партизански щаб, осъден на смърт от фашистите, но убит и посмъртно оклеветен от своите.

Бях предизвикан тогава – добре организирани сталинисти от Бургас, решили, че сега идва тяхното време, ме уязвиха болезнено, публично ме призоваха да престана да ровя костите на баща си, повториха отдавна отвърлените клевети за неговото предателство.

Затова напуснах Бургас – уж временно, а после се оказа завинаги - и успях в суматохата да получа достъп до тези архиви. Тогава исках всичко да бъде чист документ, почти без коментар, лаконични и сухи факти.

Може би за това сега изпитвам необходимост да напиша нещо повече за човека, който ме е създал и който има една от най-трагичните съдби в историята на България.

★

Баща ми се казва **Асен Недялков Йорданов**.

Роден е на 27 юли 1912 година в Бургас.

Починал е на 27 март 1947 година – също в Бургас.

Живял е 34 години и 8 месеца. А всъщност почти не е живял.

НАКРАТКО ЗА РОДА НА БАЩА МИ

Когато баща ми се е родил – в една малка къщичка под наем в центъра на Бургас – България е била в положение на война. Дядо ми – съдейки по една стара снимка - е бил във военна униформа. Вероятно се е върнал в отпуск по време на Балканската война. За него – за моя дядо, чието име нося, зная следното:

Недялко Йорданов е бил много интелигентен за времето човек. Имам запазени негови писма – написани с калиграфски почерк, с красиви, завъртяни главни букви и до тях ситни, ситни малки буквички – нанизани равно и прецизно. Бил е строителен

техник, чертожник в общината, след това е работил като чиновник в Противомаларичния институт – Бургас.

Баба ми **Радка Йорданова** произхожда от известния бургаски род Русалиеви, дал на града два пъти кмет по това време. Нямам никакъв спомен от нея – тя е починала доста преди да се родя. Била е сантиментална и умна жена.

Имали са две деца – по-голямата – **Стефанка** – истинска красавица от снимките, които са запазени, и **Асен** – баща ми – буйно и весело момче.

Петнайсетгодишен Асен е бил вече вратар на футболния отбор на Славия - Бургас. Любимец на девойките от девическата гимназия, мъжкар, кипящ от енергия и здраве.

Никаква политика, никакви събития не са докосвали семейството през бурните 1923-27 година. Чувал съм, че дядо ми е бил социалдемократ, но нищо повече.

Едно щастливо семейство... Средно заможно, успяло през 1924 година да си построи собствена къща на два етажа в най-хубавия квартал на града. Тази къща 15 години по-късно стана моята родна къща – най-ниската сред заобикалящите я богаташки къщи, тухлена, неизмазана, но с прекрасен двор и съвсем близо до градината и морето.

Стефанка се момее, около нея се завърта един много подходящ кандидат - неин трети братовчед... Съвсем скоро предстои годеж, а после сватба.

А Асен решава да отиде във Военноморското училище Варна – това тогава е страшно модерно, всички момчета са луди по това най-престижно за времето военно учебно заведение.

Дядо ми явно се е опитвал да го разубеди, но 15 годишното момче е било непреклонно – моряк, та моряк!

Имам дневника на баща ми, писан от 1929 до 1934 година. Това е абсолютно автентичен, уникален документ на атмосферата, която цари там – и на неговото жестоко разочарование от този лекомислен избор.

ТРИ ГОДИНИ ПО-КЪСНО

Минават три години и изведнъж във Военноморското училище се разкрива противодържавна конспирация. Каква е била тази толкова страшна конспирация - не зная. Зная само, че момчетата решили да се събират и да правят реферати на различни теми, между които и модната тема за комунизма и Съветския съюз. Чели съветски книги, издадени между другото легално като “Железния поток “ на Серафимович и др.

Арестуват над 40 ученика, бият ги жестоко с оловни маркучи и палки, скачат върху ребрата им, принуждават ги да подписват показания, държат ги месеци наред в килиите на затвора, след което правят процес и на много от тях искат смъртни присъди.

Това е 1933 година.

Каква демокрация, нали?

Всъщност дали фашизмът не идва в България още преди Италия и Германия – с обезглавяването на Стамболийски и всичко което следва след този кървав девети юни 1923 година. Нали именно от тогава българин застава срещу българина, българин започва да убива българина и това братоубийство продължава до наши дни.

Шекспирова трагедия е сполетяла щастливото някога семейство Йорданови.

Починала е Стефанка – внезапно и жестоко. На 23 години. Бременна в деветия месец. Починала е от перитонит, причинен от спукан апендицит. Заедно с бебето. Тогава са мислили, че това родилни болки.

-Търпи, мама, търпи – шепнела в ухото ѝ баба ми Радка – лесно не се става майка.

Така в адски болки си отишла за един ден младата жена.

Ето я на снимката в булченската ѝ рокля – моята леля, която никога не съм виждал.

Какво са преживели дядо ми и баща ми – само мога да си представя, но баба ми Радка не издържа на мъката и получава инсулт. И точно, когато лежи парализирана, а дядо ми побъркан от двете нещастия се чуди как ще се справи, се получава новината, че синът им е арестуван и ще бъде съден.

Милият ми дядо Недялко! Току що изгубил дъщеря! Съпругата му –прикована на легло! А на синът му – искат смъртна присъда.

Той веднага тръгва за Варна при сина си и двамата мъже правят съзаклятие – по никакъв начин майката да не узнае истината, защото това ще я довърши.

И синът почва да пише писма и картички от затвора, в които описва колко добре върви учението, как приближава отпуската, как идва ваканция, и как после тази отпуската се отлага и как тази ваканция се съкращава заради корабни учения и... така до безкрай. Аз пазя и тези писма и колкото пъти ги чета, толкова пъти ме обзема безсилна мъка за тези трима души, чиято кръв тече в жилите ми.

В ЗАТВОРА

И така на 21 година Асен Йорданов влиза в затвора... Не за убийство, не за кражба, не за изнасилване, а за това, че си е позволил да има други убеждения и да чете книги със забранено съдържание.

Днес ние говорим непрекъснато за беззаконията на тоталитаризма, за липсата на демокрация, за политическите гонения и присъди, а забравяме от къде и от кога са започнали те и как тази верижна реакция още ни държи влага дори сега, в нашето демократично уж общество.

Най-хубавите години от живота на баща ми преминават във Варненския и Сливенския затвор. Той не може да отиде на погребението на майка си, тя така си и отива с отворени очи, без да може да зърне поне за миг сина си. И без да подозре, че той е в затвора.

Как е прекарал тези години в затвора само той си знае, но ето, че идва дългоочакваната амнистия. Ражда се Симеончо. Царството се сдобива най-после с мъжки престолонаследник и радостта е безкрайна. Но най-много се радват политическите затворници, защото излизат предсрочно на свобода.

Всъщност, оказва се, че аз дължа своето появяване на Симеон Сакскобуготски. Ако не беше се появил той – баща ми нямаше да излезе от затвора и да срещне майка ми и следователно аз нямаше да се родя.

ПОЯВЯВАМ СЕ АЗ

Мама забременява през април 1939 година. Каква радост е било само! Баща ми нито за момент не се е съмнявал, че ще има син. Предварително е било известно вече името ми – Недялко.

Ето какво е записал баща ми за моето раждане.

17 януари 1940 година - сряда

Очаквам тези дни бебе с голямо нетърпение и същевременно с голяма тревога. Не мога да си представя как ще изглежда. Вече определихме с Кинчето – по устата, клепачите, очите и дупката на брадичката да прилича на мен, а на нея – по челото, носът и веждите.

Към 16 часа я хванали болките /аз бях на работа в Моливната фабрика/. Като се върнах, болките продължаваха... Продължиха и цялата нощ, но все пак още са търпими. Не може да се установи дали са родилни, защото Кинчето имаше същите болки и на Нова година.

18 януари 1940 година- четвъртък

В 6 часа сутринта ходих при акушерката, за да ѝ кажа да дойде вкъщи. Не можах да я дочакам, защото трябваше да ходя на работа. На обяд ми съобщиха, че ще трябва да чакаме бебе. Взех отпуск за следобед. Силните болки започнаха от 12 часа. Колкото повече минаваше времето, толкова повече се усилваха. Не мога да опиша състоянието си. Може да се каже, че бях едновременно радостен и много разтревожен. Не можех да гледам как Кинчето се превива от болки, но трябваше да ѝ давам кураж. Върхът на болките започна към 18 часа. Косата да му настръхне на човек – няма нищо по-мъчно от раждането!

Към 20 часа почувствах, че ми прилошава. Погледнах баба Руска, цяла приbledняла и я чух да моли акушерката да даде малко отдих на Кинчето. Видях сериозното лице на акушерката, нещо ме разтревожи и смушках бабата да не се меси. И наистина, оказа се, че бебето започвало в този момент да се задушава.

То се роди в 20.30 часа/ четвъртък/, точно срещу Богоявление. Около врата му имаше завито черво. Акушерката...

Тук свършва бележката на баща ми – вероятно е прекъснал, за да помага в обслужването на родилката и току що родения Аз.

Бил съм заобиколен от страхотна любов и грижи. Купили, макар и на старо, една съвсем запазена количка – най-хубавата в града по думите на мама – тип “танк”, бяла с подвижен гюрюк... Имам сума ти снимки с тази количка. Обличали ме само с домашно плетени елечета и блузки, изобщо съм бил едно луксозно бебе.

И всичко изглеждало прекалено щастливо, докато не дошъл денят 21 февруари 1941 година. Кой да подозира, че от този ден нататък ще минат цели три години, преди баща ми да се върне вкъщи.

За тези три години той е интерниран в село Планината, Ардинско, после в Крумовград, после въдворен последователно в концлагерите Гонда вода, Еникьой, Гиген и Белене.

Да, уважеми читателю, и в Белене. Защото този концлагер е построен не от комунистите. Те са го използвали реципрочно след това.

И ето, когато баща ми се е завърнал вкъщи, аз съм бил вече четири годишен....

2.

Мисля си и до сега, защо баща ми не се е кротнал, не се затворил в семейната идилия, след като толкова е обичал мама и мене?

Защо е подложил на такава смъртна опасност не само себе си, но и нас?

Кое е това, което го е накарало да се включи толкова самоотвержено в борбата срещу хитлерофашизма и да стане командир на нелегалния щаб на съпротивата в целия бургаски район?

Как и къде е ставало съзаклатието мама не знае.

Не че нищо не е виждала и чувала, но той предпочитал да не говори с нея на тази тема.

А наоколо вече витаела смъртта.

Излиза зловещата **Заповед 26**, която дава право без съд и присъда да се ликвидират всички противодържавни елементи, както и укривателите им. Започват полицейски хайки, горят къщи на партизани, убиват по улиците посред бял ден.

Мисля си, нима всичко това може да се забрави, да се изличи от историята?

Нима е възможно да се оправдае едно правителство, съюзник на Хитлер за това, че е убивало всеки, който е дръзнал да се съпротивлява.

Защо всяка страна в Европа се гордее с това, че е имала съпротивително движение срещу хитлеризма, а единствено в България героизираща фашистите и оплюва героите.

Най-близкият приятел на баща ми **Димчо Карагъзов** изчезва безследно. Отвлечен е направо от ресторанта, където е работел като келнер. Имам няколко снимки на този човек – красив, одухотворен. Съвсем скоро женен – мама и татко са му кумували на сватбата. Така и не видял детето си.

Предал го е **Тодор Грудев** – ремсист, заловен от полицията и вербуван като техен агент. Това е отделен разказ – описал съм го подробно в книгата си “Истината за моя баща”. Хванали са го, били са го, заплашили са го със смърт и той не издържал. И почнал да предава наред. На своя мъчител – “бургаския Гешев” на име **Косю Владев**.

Запомнете това име!

Косю Владев е имал обичай да води жертвите у дома си в мазето и там да ги обработва. Нямам доверие на биячите Плочев и Чушкин. Така завел в мазето си

заловения Димчо Карагъзов. След три дена мъчения вдигнал ръце и го дал да го ликвидират.

Не е за вярване, нали?

Но ето ви документ:

Капитан Асен Русев – командир на III жандармерийска дружина:

“Дойде при мен Косю Владев и ми направи доклад, че имало в гр. Бургас един отявлен комунист, корав и твърд, и заемал важна длъжност в окръжния комитет. И че ако той се ликвидира, с Бургас е свършено. Това той знаел от неговия секретен сътрудник, когото аз не познавам.

Запитах го какво трябва да се направи. Отговори ми – да го приберем някоя вечер, защото той бил келнер и до късно работел по ресторантите. Аз се съгласих, щом той е толкова опасен. И действително Косю Владев наредил на Панайот Димитров /Чушкин/ да го отвлече.

Една сутрин ми докладва, че Димчо Карагъзов е заловен и откаран в дома му.

Там го държал три дни и ми докладва, че нищо не казал и, че ако стои повече става лошо, защото секретният му сътрудник му казал, че вече се интересуват за него от комитета и че Димчо трябва да се ликвидира.

/том 1344, стр. 28 от архива на МВР/

Ликвидират Димчо Карагъзов със средствата на средновековната инквизиция. Полумъртъв го завеждат на брега на Бургаското блато край село Скеф, овързват врата му с бодлива тел, слагат му един грамаден камък и го хвърлят в блатото.

По същия начин два месеца по-късно Косю Владев разпитва в мазето на дома си ранената партизанка **Яна Лъскова** – обезумяла от загубата на мъжа си – **Николай Лъсков** – командир на разбития отряд “Народен юмрук”. И после хладнокръвно нарежда да я убият... Майка на невръстно дете, трийсетгодишна учителка от Поморие! Отново без съд и присъда.

Същият този Косю Владев е свидетел на убийството на 17-те партизани, погребани още живи в масов гроб край село Добра поляна.

Какъв изверг, нали?

Напротив – герой!

Днес синът му Крум Владев – няколкогодишен шеф на СДС Казанлък има за актив именно дейността на баща си, осъден на смърт от народния съд.

*

Един ден – било е 5 май 1944 година – баща ми признал на мама:

-Аз трябва да отида в Балкана. Дали ще се видим или не – съдбата ще покаже.

“Плакахме, прегръщахме се. Ти играеше на улицата с децата до къщата на Козарови. Питам го: Да извикам ли Дечко? – Няма да го викаш. Излезе, а аз плача на прозореца. И го виждам – стои на тротоара и те гледа. Ти играеш, смееш се, увлечен в играта и не го забелязваш... Той не подозираше, че аз виждам всичко. Стоя много дълго така и тръгна.

А на другия ден заминахме с тебе в Айтос. Тогава имаше бомбардировки и много семейства се евакуираха от Бургас. Ние отидохме в къщата на дядовата ти

сестра – тя беше свободна тогава. Баща ти беше казал така – ще заминете за Айтос и ще ми прашаш картички от там до вкъщи да не разберат, че ме няма.”

Същия този ден баща ми отива в Балкана и извършва клетвата на партизанския отряд “Народен юмрук”.

Партизанска клетва... Сега това звучи почти нелепо, но тогава то е имало своето задължително значение.

★

Петнайсет дена по-късно баща ми идва при мене и мама в Айтос – този път да се сбогува с нас за последен път. Сантименталност, наистина... Но не е можал да издържи на изкушението да бъде с нас поне още един ден. Още повече, че никой не е подозирал къде е бил преди това.

Пристигнал е легално, усмихнат и външно безгрижен:

-Стегни ми куфара, минавам в нелегалност.

Мама zakършила ръце, била бременна.

Било 20 май 1944 година.

Вечерта излезли нарочно на разходка по главната улица на Айтос.

“Товага го извика някой - непознат за мене човек. Баща ти каза да се прибираме и тръгна с него. Ние с тебе се прибрахме, а той се върна към 10 часа вечерта. Легнахме си. Решихме, че не можем точно сега да имаме второ дете и аз се нагълтах с хапчета за аборт... Към 2 часа сутринта усетих, че имам кръвоизлив и силни болки в кръста. Не го събудих, исках да поспи.

Два часа след това заблъскаха по вратата...”

ФАТАЛНИЯТ 21 МАЙ 1944 ГОДИНА

От тук нататък аз съм жив свидетел на всичко, което ще напиша за тяхната любов.

Бях вече на 4 години и половина и помня, макар и смътно, този ден. Този ден, който преобърна живота ми и ето вече почти 60 години се опитвам да го възстановя секунда по секунда.

Защото в ранното утро, на развиделяване, когато майка ми е усетила първите болки от настъпващия аборт, и когато градчето е било потънало в ленив сън, една група от петнайсетина въоръжени до зъби жандармеристи са обсадили малката къщичка, в която аз съм спял до рамото на баща си.

РАЗКАЗЪТ НА МАМА

“Не бях мигнала цялата нощ. Но не исках да ви будя – така сладко спяхте двамата с баща си – прегърнати. Толкова рядко имахте това щастие. Към 4 часа, на развиделяване, почна да се блъска на вратата.

Беше страшно. Кресяха: “Асене, отваряй! Отваряй веднага.”

Отворих аз. Дворчето беше претърпено с жандармеристи. Водеше ги Чушкин. Това име беше станало зловещо вече – най-страшният бияч в жандармерията. А преди това беше обикновено момче, русичко, съседче, от бедно семейство. Имаше три сестри – приятелки на моите сестри, работеха заедно в шоколадената фабрика на

Чалъовски, идваха ни на гости и аз съм ходила у тях. Познавахме се добре. После отиде на работа в жандармерията и се овълчи...

Стоеше срещу мене с насочен шмайзер и крещеше: “Къде е писмото? Къде са нелегалните?”

Бях страшно уплашена, защото наистина криех едно писмо в пепелта на печката. Трябваше да го предам на една Надя по ремсова линия – баща ти дори не знаеше за него. Но това писмо не го намериха после при обиска.

Татко ти успя да си обуе само панталона и му сложиха белезници. Все пак успях да му нахлузя обувките на бос крак и да му метна сакото на гърба. Отведоха го, а нас с тебе ни изкараха на двора и почнаха обиск.

Ти не съзнаваше какво става, но когато убиха кучето на съседката Тодорка, което лаеше непрекъснато, се разплака: “Защо бе, чичо, защо убихте кучето?” Тогава Чушкин дойде при тебе и те запита: “Я ми кажи, има ли у вас оръжие?” Разчиташе, че ти като дете не можеш да излъжеш. И ти му каза: “Има, чичо, има един шмайзер...” “Къде е?” “На покрива.” Къщичката беше съвсем ниска и един жандармерист се качи на покрива и смъкна от там твоя дървен шмайзер, който ти беше хвърлил горе и после все ми врънкаше да ти го сваля. Много се ядосаха, ти си го искаше, но не ти го дадоха – не помня какво стана с него.

След половин час се чува гърмежи. “Какво става... Какво става”- непрекъснато плачех, а те ми казаха: “Свърши се вече с мъжа ти.” Бях пред припадък, цялата в кръв, но не ми позволиха да седна. Стана съвсем светло, минаха няколко часа, съседите се бяха събрали отсреща, но не пускаха никого да припари при нас. И тогава една комшийка Щиляна д-р Георгиева прекоси улицата, разбута жандармеристите и ми донесе един стол. “Не виждате ли, че жената има нужда от лекар!” И така ни държах на двора цели 6 часа... Около 11 часа на обяд вдигнаха блокадата.

/Вече бъркам кое знам от разказите на мама, кое е мой спомен, но съвсем ясно се е отпечатало в съзнанието ми следното усещане: един човек с униформа отваря кутия с бисквити и шумно ги хруска. После идва при мен и ми подава един бисквит, но аз не го вземам. “Вземи го!” – настоява той, но аз пак не посягам, макар че страшно ми се иска. “Вземи го!” – заповядва той... Вземи го, защото ще ти скъсам ушите!”

Дали е бил лош, или добър човек не знам. Знам, че гласът му беше заплашителен. Помня вкуса на този бисквит. И от тогава, толкова години вече, винаги когато се случи да ям бисквити, пред мен изниква този далечен детски спомен./

Отидоха си, но разпоредиха да не напускаме двора. Щиляна поиска веднага да извика гинеколог, но аз не й разреших, срамувах се. Тогава тя ми каза, че изстрелите били в къщата на Ченгелиеви и че баща ти е жив.

Тогава не ми казваха, криеха от мен, че всъщност баща ти е пребит до смърт. Мъжът на Щиляна д-р Калчо Георгиев отишъл при околийския началник на полицията Милев да ходатайства да ми извадят открит лист, за да се приберем с тебе в Бургас. Милев му казал: “Кажи й да го отпише, от него човек няма да стане, надали ще издържи до Бургас, защото такъв бой е бит, че през моята двацет годишна практика аз за пръв път виждам така да бият.”

Така говорели помежду си и жандармеристите: “има тук един черен, одраха го от бой”.

Издържал е клетият ми баща. Само той си знае как...

Издържал е и после, когато един месец и десет дена са продължили да го бият зверски – вързвали са го на кол като агне – за ръцете и краката - и са го шибали с тънки пръчки по тестисите. Спасил е организацията – нито един не е бил арестуван след неговото залавяне.